

בס"ד, כ"ט טבת התשפ"ד

בבא קמא דף ס"ט – המקדיש דבר שאינו ברשותו

מושגים:

1. הצנועים –
ר"ל סובר כ'צנועים' שהם בני אדם חסידים, שרוצים למנוע עבירה של אחרים שלקטו מהכרם רבעי שלהם ענבים בלי רשות ולא חיללו אותם, הצנועים חיללו בדיעבד את הענבים שכבר לא אצלם על מטבע, בשביל שהלוקטים לא ייכשלו באכילת פירות כרם רבעי. בניגוד לדעת **רבי יוחנן** שאדם לא יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו.
2. ערב, צידן וראיה אחרונה –
לדעת רבה בר בר חנא בשם **רבי יוחנן**, הלכה כרשב"ג בכל מקום במשנה חוץ משלושת היוצאים מהכלל, שהם:
 - ערב – בשאלה האם ניתן לתבוע את הערב בשעה שללוח עצמו יש נכסים, גם אם התנו שאפשר.
 - צידן – במעשה בצידון שאחד גירש את אשתו בתנאי שתתן לו בגד מסויים (איצטליתו), והבגד אבד, האם ניתן לתת שווה כסף במקום.
 - ראה אחרונה – אדם שאמר בבית הדין שאין לו יותר ראיות, האם בכל זאת יכול להביא ראיה.
3. יש ברירה –
כשאומרים יש ברירה, מתכוונים שמעשה עתידי, מברר מציאות למפרע-לאחור, במקרה שלנו, אם אדם עומד בתחילת היום ואומר כל מה שילקטו עניים, יהיה הפקר. יתברר למפרע בהמשך היום מה היה הפקר.
4. האחין שחלקו הם כלקוחות –
רבי יוחנן אמר ש'האחין שחלקו הם כלקוחות', כלומר, כקונים ולא כיורשים, ומחזירין זה לזה ביובל. כלומר אין ברירה ולא אומרים שמתברר בדיעבד שהחלק שקיבל כל אח זה מה שהגיע לו מהירושה ויש כאן דין ירושה שאינה חוזרת. אלא הם כמו קונים שקנו לתקופה וביובל מחזירים לבעלים המקוריים, כביכול לאבא שלהם וחולקים מחדש.

שאלות:

1. יורם גנב פרה מאלחנן, אלחנן הקדיש אותה לשלמים, זה תופס?
בדף אתמול **רבי יוחנן** אמר שמי שגזל והבעלים לא התייאשו, גם הגזלן וגם הבעלים לא יכולים להקדיש. הבעלים לא יכולים להקדיש מכיוון שהחפץ לא ברשותם. ולכן **ר"ל** הסביר את הברייתא שראינו לאחר ייאוש, אחרת ההקדש לא חל.
ר"ל הסביר שהברייתא היא כדעת ה{צנועים}, שאומרים שאפשר להקדיש גם דבר שאינו ברשותו.
הגמ' מקשה על **רבי יוחנן**, שהרי המשנה של הצנועים במסכת מעשר שני שנויה כסתם משנה, או בכל אופן כדברי רשב"ג, ומכל מקום **רבי יוחנן** אמר שהלכה כסתם משנה, וגם הלכה כרשב"ג במשנתנו בכל מקום חוץ מן{ערב, צידן וראיה אחרונה}. אם כן איך הוא חולק על כך שאפשר להקדיש דבר שאינו ברשותו?

(המשנה מפרטת באילו דרכים היו מסמנים לעוברים ושבים בשביעית, שדות של ערלה, וכרם רבעי או קברות לכהנים, כדי שאנשים לא ייכשלו. רשב"ג אמר שהיו מסמנים רק בשביעית, כי אז אנשים יכולים בתמימות להיכשל כי מותר לאכול משדות של אחרים, אבל בשאר השנים 'הלעטיהו לרשע וימות' - אין לחוס על רשעים שלא יעברו עבירות. אבל הצנועים היו חסידים שלא רצו להכשיל גם גנבים בשאר שנות השמיטה).

הצנועים חיללו בדיעבד את הענבים של כרם רבעי, שכבר לא אצלם על מטבע, בשביל שהאוכלים שלא ברשות, לא ייכשלו באכילת פירות שלא נתחללו. והצנועים אמרו: 'כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו'.

הגמ' מתרצת, שלדעת ר"י הצנועים לא היו אומרים בדיעבד שכל ה'נלקט' יתחלל, אלא אמרו מראש כל ה'מתלקט' בעתיד יתחלל... והם עשו את זה כשהענבים עדיין ברשותם.

הגמ' מקשה על התירוץ הזה משום שרבי יוחנן אמר שהצנועים ורבי דוסא אמרו דבר אחד, כלומר באותה שיטה, ורבי דוסא אמר כל מה ש'נלקט' כבר ולא ברשותו... רבי דוסא התייחס ללקט של מתנות עניים. ואמר שבעל הבית יעמוד בסוף היום ויאמר כל מה שלקטו עניים יהיה הפקר כדי לא להכשיל את העניים שלא בקיאים בהלכה. מדובר על עניים שלקחו שלושה שיבולים למרות שרק שתיים הם לקט. רבי יהודה חולק על רבי דוסא, ואומר שאדם עומד בשחרית בתחילת היום ואומר כל מה שילקטו עניים בהמשך היום...

הגמ' מתרצת שצריך להפוך את הדעות של רבי דוסא ורבי יהודה בברייתא. ורבי דוסא אומר כל המתלקט בעתיד, וכרגע נמצא ברשותו, כמו שאמרנו על הצנועים.

הגמ' שואלת מדוע הפכנו את הדעות בברייתא, ולא הפכנו את המאמר של רבי יוחנן, שצנועין ורבי יהודה הם שאמרו דבר אחד?

הגמ' אומרת שחייבים להפוך את הדעות בברייתא, משום שאחרת יש סתירה בדברי רבי יהודה. כי בברייתא לרבי יהודה {יש ברירה}, כלומר מתברר למפרע שמה שילקטו העניים במהלך היום הוא הפקר. ובמשנה במסכת דמאי לדעת רבי יהודה אין ברירה.

2. אבנר ויוני ירשו את האחוזה של אבא שלהם, האם בשנת היובל הם צריכים לחלק מחדש את האחוזה?

הגמ' מוכיחה מהמשנה בדמאי שרבי יהודה סובר שאין ברירה, ולכן הפכנו את הדעות בברייתא שרבי יהודה הוא זה שאומר שאדם בסוף היום יאמר מה שכבר נלקט יהיה הפקר, אבל לא מראש.

המשנה בדמאי, מדברת על אדם שאין לו יין מעושר בין השמשות בער"ש ואין לו זמן להפריש. ר"מ מאפשר לו להפריש מעשרות בדיבור, ובמוצ"ש יתברר שמה שנשאר בתחתית הכד הוא התרומה והמעשר. אבל רבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון, לא מאפשרים את ההפרשה הזו, מאחר ואין ברירה.

הגמ' אומרת שתירצנו את הסתירה בדברי רבי יהודה, אבל יצרנו סתירה בדברי רבי יוחנן שאמר שהצנועים ורבי דוסא סוברים שבתחילת היום יאמר על מה שיתלקט בעתיד כלומר יש ברירה.

אבל רבי יוחנן גם אמר שנהאחין שחלקו הם כלקוחות, כלומר, כקונים ולא כיורשים, ומחזירין זה לזה ביובל. כלומר אין ברירה ולא אומרים שמתברר בדיעבד שהחלק שקיבל

כל אח זה מה שהגיע לו מהירושה ויש כאן דין ירושה שאינה חוזרת. אלא הם כמו קונים שקנו לתקופה וביובל מחזירים לבעלים המקוריים, כלומר לאבא שלהם וחולקים מחדש.

לכן הגמ' חוזרת בה, ואומרת שהצנועים אמרו בסוף היום כל ה'נלקט'. ושאלנו שזו סתירה בדברי רבי יוחנן שאמר הלכה כסתם משנה שזה כצנועים, ומצד שני אמר שלא ניתן להקדיש דבר שאינו ברשותו.

הגמ' מתרצת שרבי יוחנן מצא את הסתם משנה שלנו שחולקת על הצנועים, ואומרת שהגונב מגנב פטור מכפל. (וברור למה הוא לא משלם לגנב, כי לא מתקיים ו'גונב מבית האיש'. אבל) מדוע הוא לא משלם כפל לבעלים? רבי יוחנן מסביר שמכיוון שזה לא ברשות הבעלים זה לא נקרא וגונב מבית האיש, ולכן גם לא יכולים להקדיש.

והסיבה שר"י העדיף את הסתם משנה שלנו, ולא של הצנועים, משום שגם מהפסוק בהקדש 'ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לד'...' משתמע שאפשר להקדיש דווקא דברים מסוג בית שברשותו, וכן כל דבר שברשותו בלבד.

3. לעמוס יש אתרוג של מעשר שני, הוא קידש בו את דינה לאשה, האם היא מקודשת?

הרמב"ם פוסק כרבי מאיר שמעשר שני הוא ממון גבוה, ולא נחשב רכושו של האדם ולכן לא ניתן לקדש בו אשה.

אב"י, רבא ורבינא, התייחסו למאמר של רבי יוחנן שצנועים ורבי דוסא אמרו דבר אחד, וכל אחד מהם הוסיף חידוש שנלמד מתוך המאמר הזה, שבלעדיו היינו חושבים אחרת.

○ רבא אמר שאלמלא המאמר של ר"י, היה אפשר לחשוב שהמשנה של הצנועים היא בשיטת רבי מאיר שמעשר הוא ממון גבוה, ויש גז"ש 'קדש קדש' ממעשר לכרם רבעי. והמעשה של הצנועים הוא רק לגבי כרם רבעי, ולא להקדש באופן כללי. וכמו שהתורה התייחסה למעשר כרכוש של הפודה אותו המוסיף חומש, ככה אפשר לומר שהכרם רבעי שייך לאדם רק לצורך חילול שלו גם כשאינו שלו אלא בעצם של הקב"ה.

ולכן הצנועים אומרים שאפשר לחללו גם לאחר שהגנבים לקחו אותו. אבל זה לא יהיה נכון לגבי לקט שהוא ממונו הפרטי (וגם לא להקדש מסוג אחר).

○ אב"י אמר שאלמלא המאמר של ר"י, היה אפשר לומר שהצנועים בודאי מסכימים עם רבי דוסא שעשו תקנה גם לעניים. אבל רבי דוסא סובר שרבנן עשו תקנה דווקא לעניים שבטעות לוקטים שלושה שיבולים. אבל לגנבים לא עושים תקנה, 'הלעיטהו לרשע וימות'. ולכן המאמר של ר"י מדגיש שרבי דוסא כמו הצנועים אמרו אותו דבר.

○ רבינא אמר שאלמלא המאמר של ר"י, הוא היה סובר שהתנא ששנה את המשנה של הצנועים הוא רבי דוסא וזו לא סתם משנה. כדי שלא יהיה קשה מדוע רבי יוחנן לא פסק כצנועים אם זו סתם משנה.